

УДК 316.334:796

Ю. В. МОСАЄВ

## СОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУТБОЛЬНИХ ДЕРБІ БРАЗИЛІЇ

*Статтю присвячено теоретичному аналізу футбольних дербі Бразилії. З'ясовано соціальні передумови та закономірності футбольних дербі Бразилії. Розкрито особливості футбольних дербі в різних частинах Бразилії залежно від соціальних і демографічних особливостей регіонів.*

**Ключові слова:** футбольне дербі, дербі Сан-Пауло, дербі Ріо-де-Жанейро, дербі штатів.

Сьогодні система футбольних дербі наявно в усіх країнах світу. Випадок Бразилії є унікальним, оскільки ми маємо справу з представниками найфутбольнішої та однією з найспортивніших націй в світі. Про це свідчать результати міжнародних спортивних змагань.

**Мета статті** – теоретичний аналіз футбольних дербі Бразилії.

Соціальні особливості футбольних дербі Бразилії вивчали Д. Гирін, М. Лютий [4], W. Volda, P. Kabat, D. Kuczmera та ін. Водночас цей аспект соціальної реальності у вітчизняній соціологічній думці не є дослідженим. До того ж проблематика футбольних дербі взагалі не розглядається в українській соціологічній думці.

Бразилія є країною футбольні клуби, її збірна здобувала всі футбольні титули, які тільки існують у світі як на рівні клубів, так і на рівні збірних. Ця країна виховала велику кількість футболістів, які стали “легендами” сучасного футболу. Цей шлях був достатньо складним як для країни, так і для всього суспільства, але більшість новацій сьогодні у світовому футболі йде саме від цієї країни. Це стосується й системи футбольних дербі, яка сформувалася в межах цієї країни.

Усі футбольні дербі Бразилії можна поділити на кілька основних груп:

1. Дербі міст. У них найголовнішим фактором футбольного протистояння є належність футбольних клубів до того чи іншого міста. Окремим варіантом дербі міст є так звані столичні дербі, де наявне протистояння столичних футбольних клубів. Ще одним випадком дербі є протистояння футбольних клубів провінційних міст. Та найпопулярнішим випадком дербі міст є протистояння футбольних клубів сусідніх міст.

2. Дербі штатів. У них найголовнішим фактором футбольного протистояння є належність футбольних клубів до того чи іншого штату. Їх здебільшого диференціюють як внутрішні або зовнішні для того чи іншого бразильського штату.

3. Національні дербі. У них найголовнішим фактором футбольного протистояння є нація. Здебільшого це протистояння є характерним для ра-

йонів компактного розселення національних меншин. Іноді може бути дербі у формі протистояння клубу титульної нації з футбольним клубом впливової національної меншини, що компактно розселена в межах країни.

4. Галузеві дербі. У них найголовнішим фактором футбольного протистояння є належність футбольних клубів до того чи іншого галузевого об'єднання. Варіантом галузевого дербі є міжгалузеві футбольні дербі. Це здебільшого футбольні протистояння між футбольними клубами, які курують різні галузі промисловості або державні відомства. Останній варіант є характерним для дербі країн тоталітарного та посттоталітарного державного й суспільного устрою.

5. Подієві дербі. У них найголовнішим фактором футбольного протистояння є належність футбольних клубів до випадку. Оскільки в спорті й футболі проводяться ігри, які визначаються за рахунок сліпого або сліпого рейтингового жеребу. Спортивні та футбольні змагання проходять більше ніж століття, тож сформувалася культура спортивних і вболівальницьких відносин між представниками різних спортивних та футбольних клубів. І тому створюється система дербі між футбольними клубами, які перебувають у постійному активному протистоянні за високі спортивні результати.

6. Паралельні дербі. У них найголовнішим фактором футбольного протистояння є належність футбольних клубів до одного регіону, але, на відміну від регіонального дербі, тут ідеться про протистояння не двох спортивних чи футбольних клубів, а трьох і більше.

Найбільш відомими протистояннями між футбольними клубами є протистояння міст у будь-якій країні світу. Не є винятком із цього процесу й Бразилія. У містах та селах цієї країни найзапеклішими є саме протистоянням між бразильськими футбольними клубами. Найбільшими містами Бразилії є Ріо-де-Жанейро та Сан-Пауло, тому шукати ці дербі треба серед їх футбольних клубів, оскільки вони сформували більшість як у сфері футбольних дербі, країни так і розвитку клубного футболу загалом.

Ріо-де-Жанейро, або просто Ріо – місто в Бразилії, столиця однойменного штату. Друге за величиною місто Бразилії (після Сан-Паулу), третє за чисельністю населення, агломерація в Південній Америці з населенням 6,3 млн осіб у самому місті [7]. Це місто є символом бразильського футболу, адже більшість найвідоміших футбольних клубів базується саме тут.

Практично всі футбольні команди міста є мультиспортивними організаціями. Так, найпопулярніший клуб Бразилії (близько 36 млн вболівальників) “Фламенго” офіційно називають Регатним клубом [1]. Як бачимо, морська тема – одна з найголовніших у межах системи дербі цього курортного міста Бразилії. І соціальним феноменом цього міста є те, що воно є продовженням регатних дербі, які в Бразилії є дуже популярними. І це є логічним соціальним фактом, оскільки географічно всі великі міста Бразилії знаходяться на узбережжі океанів.

Подібно розвивався й клуб “Васко да Гама”. Тобто найголовніше дербі міста є суто регатним, і його можна записати до галузевого футбольного дербі, тому що представники однієї галузі є засновниками цих футбольних дербі.

Третя “велика команда” Ріо “Ботафого” у своїй офіційній назві має слово “футбол”, тому що ФК “Ботафого” відокремився зі складу Регатного клубу в 1904 р., і в 1942 р. було прийнято рішення знову об’єднатися, і саме тому цей футбольний клуб став вершиною так званого регатного трикутника в системі футбольних дербі країни. І лише в одного із чотирьох традиційних спортивних грандів Ріо-де-Жанейро немає частини “регат” у назві – ця команда “Флуміненсе”. Ці чотири клуби є не тільки головними спортивними командами Ріо, але й входять до 12 традиційно найсильніших і найпопулярніших команд всій Бразилії. П’ята спортивно – футбольна команда Ріо значно поступається “великий четвірці” за популярністю й досягненням, це “Америка”.

Система, яка склалася в Ріо-де-Жанейро, підходить під визначення паралельного футбольного дербі. Незалежно від вагомих соціальних причин, принциповими стають усі матчі в межах цих п’яти футбольних клубів.

Та найзапеклішим дербі Ріо є протистояння “Флу-фла”, тобто між “Флуміненсе” та “Фламенго”. Заснований у 1895 р. як клуб веслування “Фламенго”, до 1911 р. не мав власної футбольної секції, поки її не склали 8 футболістів, що залишили розколотий надвоє “Флуміненсе”. Початок запеклому протистоянню було покладено, і його градус не знижується досі. Саме матч О Mengao і О Tricolor (“триколірні” – основне прізвисько білого-червоно-зеленого “Флуміненсе”) є найважливішим міським дербі, а слово, що з’явилося для його позначення, “Фла-Флу” навіть увійшло до словників. Основні синоніми цього слова – майстерний футбол (кольори “Фламенго” захищали Зіко, Сократес, Загалло, Бебето й т. д., зірки “Флу” – Ривеліно, Ромаріо, Діді та ін.) і переповнена “Маракана” [4]. 27 разів матчі цих команд збирали більше ніж 100 тис. чоловік, і саме ними був зіграний рекордний за відвідуваністю матч в історії клубного футболу. 15 грудня 1963 р. пройшов матч останнього туру штату Ріо (чемпіонат Бразилії тоді ще не розігрувався – його почали проводити в 1971 р.), що на власні очі побачили 194 тис. чоловік. Це свідчить про те, що це дербі є наймасштабнішим, але воно є окремим явищем у межах системи футбольних дербі Ріо-де-Жанейро, воно набуло статусу всебразильського масштабу.

Серед найпринциповіших дербі в системі міських та районних дербі – Ріо-де-Жанейро “Ботафого” і “Флуміненсе”. Протистоянню між “Ботафого” і “Флуміненсе” 106 років. У Бразилії його так і називають – Cla’ssico Vovo (Дідове дербі). У 1907 р. цей чемпіонат викликав першу серйозну суперечку між клубами. Обидва посіли перше місце з однаковою кількістю очків [3]. Тому “Флуміненсе” оголосили себе чемпіоном, з огляду на кращу різницю голів, а також кращі результати в особистих протистояннях, однак “Ботафого” із цим не погодилися, вимагаючи плей-оф. Суперечка була вирішена “постфактум” тільки в 1996 р., коли уряд штату оголосило обидва клуби чемпіонами 1907 року.

Не менш важливим є протистояння між “Фламенго” та “Васко да Гама”. Це дербі має національний і навіть расовий підтекст. “Васко да Гама” робив свої перші футбольні кроки в чемпіонаті Каріоки скромніше. Спочатку “адмірالی”

виступали в серії “В” чемпіонату Каріюки, яку виграли в 1922 р., після чого вийшли в серію “А”. У перший рік виступів у серії “А” чемпіонату Каріюки 1923 р. “Васко да Гама” переміг у першості штату з командою, утвореною з білих, чорношкірих і мулатів, що представляли різні соціальні класи [2].

Перший матч між “Фламенго” і “Васко да Гама”, з якого офіційно прийнято вести відлік очних зустрічей цих команд, відбувся 29 квітня 1923 р., коли “адмірала” перемогли “рубро-негро” з рахунком 3:1. Але, за іншими даними, перший поєдинок цих команд відбувся роком раніше – 26 березень 1922 р., в якому переміг “Фламенго” з рахунком 1:0. Проте до цих пір провідні спортивні видання штату Ріо – де- Жанейро сперечаються між собою, коли ж насправді був зіграний перший матч між “Фламенго” і “Васко да Гама”.

До того часу “Фламенго” вже був чотириразовим чемпіоном штату, перемігши в 1914, 1915, 1920 і 1921 рр. У 1924 р. на “Васко да Гама” була здійснена спроба чинити тиск з боку “Ліга Столична де Desportos Terrestres” (LMDT) з метою заборонити виступати за клуб гравцям, що не належать до аристократичних верств населення штату Ріо і представляють нижчі соціальні верстви, зокрема через те, що вони були чорними, мулатами або вихідцями з бідних сімей [2]. І цей соціальний фактор спровокував одне з найголовніших футбольних дербі Бразилії.

Інше найбільше місто Бразилії – це Сан-Паулу, найбільше місто Південної Америки й третій мегаполіс планети, який подарував миру відразу кілька принципових футбольних протистоянь. Сан-Паулу офіційно є частиною великої агломерації “Гранде Сан-Паулу” (“Великий Сан-Паулу”). Агломерація включає в себе 39 муніципалітетів з населенням більше ніж 19 млн жителів [8]. Тут що не день, то дербі. Оскільки футбольних клубів навіть більше, ніж у Ріо. І більшість з них мають більші успіхи як на національному, так і на міжнародному рівні, ніж клуби з Ріо.

У вирі бразильських дербі головне не втратити найбільш популярне дербі країни, яке розігрують футбольні клуби із Сан-Паулу. “Корінтіанс” проти “Сан-Паулу”. Обидві команди мають багатомільйонну торсиду (популярніший за них у Бразилії тільки “Фламенго” з Ріо-де-Жанейро) і грають між собою матч, який називають Величний класико”.

Історично вважають, що “Сан-Паулу” підтримує більш заможна публіка: бізнесмени, чиновники, творча інтелігенція. Однак достатньо одного погляду на що біснується торсиду “Сан-Паулу”, щоб думки про снобізм і аристократію зникли.

Особливого колориту Величному дербі додають братні розбіжності – в протиборчих таборах часто опинялися близькі родичі. Наприклад, Сократес провів свої кращі роки в “Коринтіансі” і забив за чорно-білих 172 голи в 297 матчах. А його рідний брат Раї, чемпіон миру 1994 р., став легендою “Сан-Паулу” і забив 124 голи в 393 матчах. Вихованець “Сан-Паулу” Кака був зі своїм молодшим братом суворішимі не пустив того помилковим шляхом: захисник Дігао також починав кар’єру в “Сан-Паулу”, а потім переїхав до “Мілану”. Зате Кака не встежив за своїм двоюрідним братом Е. Делані, той кілька сезонів виступав за “Коринтіанс”.

“Сан-Паулу” не може обіграти опонента протягом 8 матчів поспіль. У чотирьох останніх зустрічах “Коринтіанс” здобув три перемоги в межах чемпіонату штату, і тільки в першості Бразилії “Сан-Паулу” зміг зберегти нічийний рахунок.

У квітні 2009 р. команди провели відразу два матчі за тиждень, зіткнувшись у півфіналі чемпіонату штату Сан-Паулу. “Коринтіанс” виграв обидві гри – 2:1 і 2:0, а головним героєм двоматчевого протистояння став Роналдо, який місяцем раніше дебютував у “Коринтіансі”. Роналдо порадував фанатів “Коринтіансу” голом, потім чорно-білі виграли й у фіналі штату, а 32-літній Роналдо був визнаний кращим гравцем турніру [5]. Незабаром Роналдо продовжив контракт із “Коринтіансом” до кінця 2011 р. Форвард заявив, що це останній контракт у його кар’єрі, і він мріє виграти за цей час який-небудь трофей.

Завершувати кар’єру в “Коринтіанс” приїхала ще одна зірка бразильського футболу – Роберто Карлос. Відомий захисник “Реалу” підписав контракт із “Коринтіансом” у грудні 2009 р., і у восьми перших матчах заробив дві червоні картки. Однак у своєму поки єдиному “Величному класико” Роберто Карлос не розчарував уболівальників. Дербі 28 березня 2010 р. у межах чемпіонату штату Сан-Паулу вийшло дуже захоплюючим – “Коринтіанс” виграв 4:3 [5]. Причому чорно-білі перемогли завдяки автоголу захисника “Сан-Паулу” на 90-й хвилині гри. Здається, хлопець допустив найбільшу помилку у своєму житті.

Іншим важливим футбольним дербі міста Сан-Паулу і штату є так званий Гре-Нал – загальноприйнята назва протистояння (класико) бразильських футбольних клубів “Гремио” і “Інтернасьонал”. Обидва клуби представляють місто Порту-Алегри, столицю штату Ріу-Гранди-Ду-Сул. Назва класико походить від по’єднання перших букв “Гремио” і останніх “Інтернасьонала”. Термін придумав у 1926 р. журналіст і вболівальник “Гремио” Іво дос Сантос Мартинс [6]. Це протистояння має більш історичний та настальгійний характер, що був зумовлений багатьма факторами, але сьогодні ці футбольні клуби не є беззаперечними лідерами бразильського футболу й не мають великого вболівальницького ресурсу, тому стоїть питання щодо уточнення статусу футбольних дербі за сьогоднішніх умов.

Крім того, у цьому штаті велика кількість протистоянь між малими клубами галузевого та штатного значення. У них беруть участь такі футбольні клуби штату: “Пауліста”, “Сан-Каetano”, “Ліненсе” “Мірасол”, “Понте-Прета”, “Брагантіно”, “Можі-Мірин”, “Палмейрас”, “Гуарані Кампінас” та інші футбольні клуби. Це суттєво розвиває систему футбольних дербі, але заважає якості системи футбольних дербі країни.

У межах системи футбольних дербі штату Сан-Паулу з’явився феномен футбольного дербі, яке присвячене одній людині – легендарному футболісту Пеле. Так виникло принципове протистояння між футбольними клубами “Сантос” та “Сан-Паулу”, основна причина цього протистояння – в обох із зазначених футбольних клубів виступав Пеле. Цей випадок дербі є унікальним у системі футбольних дербі не тільки Бразилії, а й світового футболу.

Подібна система футбольних дербі поширена і в інших штатах Бразилії, але клуби цих штатів не є такими популярними, тому вони не дуже відомі широкому загалу. Як приклад можна навести дербі штату Парана “Ріо Бранко” та “Атлетіко”. Це дербі є найпопулярнішим серед інших футбольних дербі провінційних штатів Бразилії. В інших штатах можна виділити безліч подібних локальних провінційних дербі.

**Висновки.** Футбольні дербі є соціальним феноменом, який існує в більшості країн світу. Бразилія є унікальним прикладом системи футбольних дербі і через її багаторівневність, яка виявляється у великій кількості футбольних дербі, наявних у межах як окремих бразильських штатів, так і у відносинах, які існують між представниками міст різних бразильських штатів.

Порівняно з футбольними дербі інших країн Південної Америки, зокрема Аргентини та Уругваю (це країни, які в Південній Америці мають найрозвиненішу систему футбольних дербі України) футбольне дербі Бразилії є більшою за безпосередніми обсягами та фактором соціально-часового континууму, який існує як у межах спорту, так і спортивної індустрії.

#### **Список використаної літератури**

1. История “Фламенго” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.flamengo-rus.ru/history/>.
2. Классико миллионов [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – [http://www.flamengo-rus.ru/fla\\_vas/](http://www.flamengo-rus.ru/fla_vas/).
3. Лютый М. Дедово дерби – самое старое в Бразилии [Электронный ресурс] / М. Лютый. – Режим доступа: [http://football24.ua/home/showSingleNews.do?dedovo\\_derbi\\_samoe\\_staroe\\_v\\_brazilii&objectId=122382&lang=ru](http://football24.ua/home/showSingleNews.do?dedovo_derbi_samoe_staroe_v_brazilii&objectId=122382&lang=ru).
4. Рио-де-Жанейро / Бразилия. Фламенго vs Флуминенсе [Электронный ресурс]. – Режим доступа. <http://www.sports.ru/derby/flavsflu/>.
5. Сан-Паулу / Бразилия. Сан-Паулу vs Коринтианс [Электронный ресурс]. – Режим доступа. <http://www.sports.ru/derby/saopaulovscorinthians/>.
6. Чудиновский А. “Гремио” – “Интернасьонал” или непримиримость гаушос из Порту-Алегри / А. Чудиновский // “Физкультура и Спорт”. – 1978. – № 12.
7. Forstall R. L. Which are the largest? Why published populations for major world urban areas vary so greatly / R. L. Forstall, R. P. Greene, J. B. Pick // City Futures Conference, University of Illinois at Chicago. – July 2004. – P. 34.
8. UF: São Paulo [Электронный ресурс]. – Режим доступа. <http://www.ibge.gov.br/home/estatistica/populacao/censo2010/SP2010.pdf>.

*Стаття надійшла до редакції 15.08.2014.*

---

#### **Мосаев Ю. В. Социальные особенности футбольных дерби Бразилии**

*Стаття посвящена теоретическому анализу футбольных дерби Бразилии. В работе выясняются социальные предпосылки и закономерности футбольных дерби Бразилии. В статье проанализированные особенности футбольных дерби в разных частях Бразилии в зависимости от социальных и демографических особенностей регионов.*

**Ключевые слова:** Футбольное дерби, дерби Сан-Паулу, дерби Рио-де-Жанейро, дерби штатов.

#### **Mosaev Y. Social Features Football Derby Brazil**

*Formulation of the problem. Currently, the football derby is present in all countries. The case of Brazil is unique because we are dealing with representatives nayfutbolnishoyi and one of the most sporting nations in the world. These are the results of international sporting events.*

*The purpose of the article. Make a theoretical analysis of football derby Brazil.*

*State research problem. The study of social features football derby Brazil. D. Kirin, M. Luty, W. Bolda, P. Kabat, D. Kuczmera and others. At the same time, this aspect of social reality in national sociological thinking is not understood. Besides the problems of football derby generally not considered Ukrainian sociological thought.*

*Brazil is the country of football clubs and national team football which acquired all the titles that only exist in the world as at club level and at the level competitions. This country has brought a large number of players who were “ legends “ of modern football. This path was rather difficult for the country and the whole of society, but most of innovations in world football today talking of this country. This applies of football derby, which was formed as part of the country.*

*All football derby Brazil can be divided into several major groups to which we refer.*

*1. Derby Bridge. They have the most important factor is the opposition football football clubs belonging to a particular city. Another option derby bridge the so-called capital derby, where opposition to capital's football clubs. 2. Derby states. They have the most important factor is the opposition football football clubs belonging to a particular state. They are mostly differentiated both internal external for a Brazilian state.*

*3. The national derby. They have the most important factor is the opposition football nation. In most cases, this opposition is characteristic areas of compact settlement of ethnic minorities. Sometimes it may be in the form of opposition derby club titular with the football club influential minority that compactly settled within the borders of the country.*

*4. Industry derby. They have the most important factor is the opposition football football clubs belonging to a particular industry association. Alternatively branch intersectoral football derby derby. It's mostly football showdown between football clubs that kuruyutsya different industries or government agencies. The latter option is the case in the derby of the totalitarian and post-totalitarian state and social order.*

*5. Events derby. They have the most important factor is the opposition football football clubs belonging to the case. As in sports and football games are held, which are determined by a blind or blind rating lots. 6. Parallel derby. They have the most important factor is the opposition football football clubs belonging to the same region, but in contrast to the regional derby here is not about the confrontation between the two sports or football clubs, and three or more.*

*The most famous confrontation between FC is a confrontation cities in any country of the world. Is no exception to this process and Brazil. In the towns and villages of Brazil is the most bitter thing confrontation between Brazilian football clubs. The largest cities of Brazil is Rio de Janeiro and Sao Paulo. And so we must look for these derby data among football clubs clubs as they formed a majority in the area of football derby countries and the development of club football in general.*

*Conclusions. Soccer derby is a social phenomenon that exists in most countries. Brazil is a unique example of football derby and through its multilevel, which manifests itself in a lot of football derby, which is available as part of individual Brazilian states and in relations that exist between the towns of various Brazilian states.*

*Compared with football derby other South American countries, including Argentina and Uruguay (which country that within South America are most developed system of football derby Ukraine) is greater than the direct in volume and a factor of socio- time continuum that exists both within the sport so the sports industry.*

**Key words:** *football derby, derby Sao Paulo derby Rio de Janeiro derby states.*